

Становище за дисертационен труд за присъждане на научна степен
„доктор на науките”

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално
направление 2.1. Филология.

на проф. д-р Ана Чолева-Димитрова

от проф. д-р Лучия Антонова-Василева –

Институт за български език „проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

Проф. д-р Ана Чолева-Димитрова е защитила дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. От 2011 г. притежава научно звание „професор“. Сега тя представя труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“, който е обсъден и приет от НС на Института за български език. Ана Чолева събира общо 2020 т. за публикации – монографии, студии, статии, доклади, както и общо 1500 т. за цитирания, рецензии и отзиви за нейни трудове. От тази справка се вижда, че тя многократно надвишава показателите по отношение на Минималните национални критерии на МОН, приетите критерии на БАН, както и критериите на ИБЕ.

Дисертационният труд, с който Ана Чолева кандидатства за присъждането на научната степен „доктор на науките“ е на тема **„Местни и родови имена от Царибродско”** – 370 с. Той представлява ономастично изследване на една област, която се намира вън от съвременните държавни граници на Република България, но има официално признато българско малцинство. Същевременно това е важна част от българското езиково землище, показваща своеобразни диалектни особености, които неведнъж са привличали вниманието на лингвистите. Това е контактна зона между два близкородствени езика – български и сръбски, поради което често една или друга особеност се обяснява като чужда иновация. Проучването на особеностите на местните и родовите имена има важно значение за осветляването на развоя на специфичните диалектни явления в региона.

В дисертационния труд е направен прецизен преглед на историческите и езиковедски сведения за областта. В него е представен нов теренен материал, нов материал от административни документи и от публикации, свързани с темата. Систематизирани, класифицирани и анализирани са 3000 микротопонима и 545 родови имена. Трудът включва речник на топонимите, в който те се подлагат

на ономастичен анализ, за разлика от етимологичния анализ, при който онимът се свежда до апелатив или собствено име – срв. главите *Речник на местни имена в Царибродско* и *Родови имена от Царибродско*. Принос на труда е разширяването на сравнителния подход и привеждането на богат материал от други региони за установяване на ономастични успоредици, както и от други славянски и балкански езици, за потвърждаване на етимологизирането. С помощта на ономастичния подход се прави микротопонимна и антропонимна реконструкция. При това се разглежда въпроса за изчезналите лични имена, отделя се специално внимание и на редките старинни лични имена и прякори, които се подлагат на словообразователен и етимологичен анализ. Обособява се типът на многотълковните местни имена, чиито основи могат да бъдат изведени както от антропоними, така и от апелативи. Изследват се и антропоними, образувани от микротопоними. Обръща се внимание на старинните словообразователни елементи на названията – напр. на суфиксите. Специално внимание в труда се отделя на следите от тракийския език в българската ономастика, като се прави реконструкция на имената, наследени от тази епоха.

В глава първа от труда е разгледано отражението на диалектните особености на района в системата на микротопонимите. Отделено е внимание и на особености на ударението, което проявява типични за района черти – наличие на окситонеза, включително и при формите на прилагателните – срв. *Големà нѝва*, *Малѝ Лисѝ*, *Малѝ Лом*, *Малѝ требѝш*, *Светà водà*, *Светà горà*, *Старѝ вир* и др. Прави впечатление, че в работата са отбелязани много различни варианти в тази общата тенденция. Това показва стремеж към изчерпателност и точност при събирането на материала – срв. *Големà орница*, *Старà поята* – случаи, при които вероятно се реализират акцентни цялости. По-нататък се разглеждат и диалектните особености на морфологично равнище, отразени в материала. Тук правилно като най-важна черта е открито развитието на категорията определеност, която съжителства със следи от падежни остатъци – срв.: *Бѝло на Клòбукат* (*Клобукът*), *Комѝнат у Грнòву ч̀уку*, *Лѝл̀акат у Горнòву ч̀уку* и др., както и на наличието на отражение от образуването на превъзходна степен на прилагателните по аналитичен модел – с частици – срв: *Пòмалата дупка*.

Важни езикови анализи се извършват и в частите *Структура на топонимите* (разгледани са най-характерните старинни структурни типове) и *Топонимообразуване* (регистрирани суфикси). Трудът се спира и на лексикалните особености на топонимите, като ги

класифицира в следните групи: 1. Названия от старинни и редки диалектни думи; 2. Названия от старинни лични имена, прякори и родови имена; 3. Несигурни и неясни имена; 4. Тракийски имена; 5. Старинни български имена от славянски произход; 6 – 7. Имена от гръцки и от романски произход. Отделено е внимание на влиянието на сръбски език върху топонимите.

Класификация на семантично равнище се извършва в глава втора от труда. Тук са разграничени названия, означаващи географски термини, растителен свят, животински свят, елементи от материалната култура, етническа характеристика. Отделена е специална част, посветена на успоредиците на онимите. Това без съмнение е една много важна част от ономастичното изследване, но към нея може да се поставят и някои въпроси – напр. дали местното име Салча, на което са посочени успоредици в Бесарабия, не се явява успоредно и на селищното име Селча (Девинско)? Похвално е, че трудът включва подобна част, но, според мен, трябва да се има предвид, че тя вероятно винаги ще бъде само относително „пълна”. Интересно е и названието **Кнѣжѣвъцъ** – срв.: ниви, ливади, ГКд. – Прилаг. от *кнез*, истор. ’избран управник на едно или няколко села’, остар. ’селски първенец, кмет’, стб. кнѣзь (БЕР II 495), тук с редукция и наст. -ѣцъ, характерна за говора. Възможно и по Пр за книжовен човек, произв. от *кнѣга*. Срв. СелИ *Кнежа*, МИ *Кнезова ливада* във Врачанско (Николов 1997: 233), *Кнезовското* в Монтанско (Михайлова 1984: 122); за втория вариант срв. СелИ *Книжничково* в обл. Твер (RGN IV 227). В това назвѣние, както отбелязва А. Чолева, е отбелязана редукция на *е > и*, която не е специфична особеност на западните български говори. Местното име има успоредици в Североизточна България – срв. *Кнежа* и в Словения, като съм имала случай да забележа, че диалектния материал от селището според Словенски диалектен атлас показва някои характерни за българския език особености. Естествено може да се посочат и още много примери от ценния топонимичен и антропонимичен материал, описан в изследването, който представлява важен научен принос за българското езикознание и особено за историята на българския език. Именно накрая на тази част от труда се правят изводи за подложените на анализ 3 000 микропонима; за наличието на отантропонимни названия от епохата на Траките; за стари български имена от славянски произход; за старинни езикови особености, съхранени в местните имена и др. Като генерално се извежда заключението, че онимите в Царибродско следват характеристиките на съвременните български онимни системи (топонимна и антропонимна, вкл. и системата на родовите имена). Редица важни заключения са направени и въз основа на анализа на родовите имена в Царибродско. Те отново засягат най-старинните облици, различни морфологични и семантични особености, сравнение с родовите

имена от Радомирско и Западна България, от което личи близостта на антропонимните.

Смятам, че дисертационният труд, авторефератът и свързаните с изследването публикации, притежават високи научни качества.

Убедено ще гласувам за присъждането на научната степен „доктор на науките” на проф. д-р Ана Чолева Димитрова.

30.11. 2018 г.
София

С уважение:
(проф. д-р Лучия Антонова-Василева)